

immers niet valt, dat een de onderwij- als assistent, ring te ver- noeming als voorts om en genieten, de scholen zien:

at, deze ont- n voor hen zorg geregeld

maar die even- ngschrift van zers van de echter niets verigens op

r ernstig be- et kracht op van de bij- r bij de zorg behoorlijke og verloren og Schoolbe- oogenblik de terugkeeren istenten kun- elde regeling worden, dan volgende ven-

n zullen niet scholen ver- nder onder de stenten in 't ng;

ie als assis- paar weken wijs van ge- nspecteur de

ie achtereen- n is, telkens van den in- onder b van re verklaring teur");

en openbare het Bestuur meente het k een assis- e echter de bedrag, dat vangen, mag t. Indien on- ventallig on- Schoolbestur meentelektis, al leerlingen ring van één t soms voor, rt. 100 der eten der ge- vak-onderwij- on deze veel wijzers dik- lus wordt de enige de ver- onderwijzers schoolbesturen zij voor de anstellen;

in het voor- als maatstaf het vooraf- scholen) ver- van art. 101 van het 10e

lijkt. De be- ende lid kan ing, dat ook assistent aan het Bestuur een volledig

28. Der wet bezwaarlijk ng, die het jzer aangeeft

ne Voorstel 1924.

25
36
40
42
43
44
45
46
46

krachten zal erwijzer door n, de kleine et platteland ften worden, t, dat er op scholen voor 4 met twee

die getallen net één leer-

Zijn onze inlichtingen juist, dan zou, naar den toestand op 1 Januari 1923 te oordeelen, de voorgestelde 48-schaal tengevolge hebben, dat 4944 openb., 44 R.K., 122 Chr. en 9 neutr. bijz. scholen éénmansscholen en 767 openb., 242 R.K., 382 Chr. en 16 neutr. bijz. scholen tweemansscholen zouden moeten worden.

Uit deze overzichten blijkt, dat het aantal één- en tweemansscholen door de voorgestelde wijziging onrustbarend zou toenemen. Wij bovendien de wel invoering van het zevende leerjaar eischt, moet daarvan een aanzienlijke daling van het peil van het onderwijs op deze scholen het gevolg zijn. Voord van de openbare scholen en de scholen met den Bijbel zal een groot percentage tot de scholen met slecht onderwijs afzakken.

In de Mem. van Antw. wordt de consequente doorvoering der 48-schaal en de opheffing der tot dusver bestaande tegemoetkoming aan kleine scholen noodzakelijk genoemd om de voor 's Rijks schatkist nadeelrijke splitsing van groote in kleinere scholen tegen te gaan.

Hier tegen dient allereerst opgemerkt te worden, dat deze splitsing thans bij het bijzonder onderwijs vermoedelijk slechts zeer sporadisch zal voorkomen: immers mag volgens par. II van art. LXIV der wet van 16 Februari 1923, Stbl. no. 38, behoudens hier niet ter zake doende uitzonderingen, bij de aanvraag om een nieuw schoolgebouw geen rekening meer gehouden worden met leerlingen, die reeds een gelijksoortige bijzondere school bezoeken.

Ook is het mogelijk, dat hier en daar Gemeentebesturen groote scholen met b.v. twaalf leerkrachten gesplitst hebben in twee kleinere scholen met elk zeven leerkrachten, hetgeen het Rijk op meerdere uitgaven voor salarissen is komen te staan. Dat echter door een Gemeente- of Schoolbestuur één flinke groote school gesplitst is in twee of meer zeer kleine schooljes, ieder met drie of minder leerkrachten, teneinde zoodoende meer onderwijzers ten laste van het Rijk te kunnen brengen, daarvan heeft het Moderamen nog nimmer gehoord en deze gevallen zullen, mochten zij al voorkomen, wel zeer schaarsch zijn.

Maar bovendien zou zich ten eenenmale vergissen, wie dacht, dat al de kleine één- en tweemansscholen haar ontstaan te danken hebben aan een tot het onzinnige doorgevoerde splitsingszucht. In groote gedeelten van ons land woont de bevolking nu eenmaal over tal van kleine dorpen verspreid; kleine scholen zullen daar blijven bestaan, ook als het voorgestelde art. 28 wet wordt, eenvoudig omdat er niet meer kinderen binnen een bepaald kring wonen. Het is ook mogelijk, dat in zo'n dorp naast een kleine openbare een eveneens kleine Christelijke of Rooms-Katholieke school bestaat; de twee kleine scholen konden uit financieel oogpunt misschien beter door één school vervangen worden, maar voor de conscientie-vrijheid der ouders, hetzij van de leerlingen der openbare, hetzij van die der bijzondere school dient in zoodanig geval het financieel belang te wijken.

Naar de stellige overtuiging van het Moderamen zullen de getallen 49 en 97, waarbij de tweede en derde leerkracht worden toegestaan, aanzienlijk moeten worden verlaagd, zal het onderwijs ten platteland niet zeer ernstig geschaad worden. Een onderwijzer met één of met twee klassen kan een 50 leerlingen voor zijn rekening nemen, de bezuiniging dwingt er toe, om hier de klassen te vergroten; maar aan een onderwijzer met vier, ja met zeven klassen geve men niet 48 leerlingen. Alleen werkelijk superieure krachten zullen in dergelijke gevallen voldoende onderwijsresultaten bereiken, terwijl de praktijk leert, dat de scholen in de gemeenten der derde klasse van het Bezoldigingsbesluit juist het meest te kampen hebben met personeelsnood en voortdurende personeelswisselingen.

Het Moderamen dringt er daarom ten krachtigste op aan, dat de getallen 49 en 97 aanmerkelijk verlaagd worden. In elk geval behoort dit te geschieden voor de kleine scholen, die thans reeds bestaan; de Regering wil onnoodige splitsing in de toekomst afsnijden; zij kan dit bereiken en toch de reeds bestaande kleine scholen ontzien.

De bezwaren, hiervoren genoemd voor de kleine scholen voor gewoon onderwijs, gelden in niet mindere mate voor de kleine ulo-scholen; hier zal zich bovendien nog de moeilijkheid kunnen voordoen, dat door het vertrek van een onderwijzer, wiens plaats niet mag vervuld worden, de verplichte ulo-vakken niet meer onderwezen kunnen worden, wijl de overblijvende onderwijzers niet voor alle vakken bevoegd zijn.

Het Moderamen is zich bewust, dat de beoogde bezuiniging door dit verzoek niet het volle effect zal sorteren. Hier zouden echter door het wetsvoorstel vitale belangen van het onderwijs getroffen worden. Het Moderamen wenscht reeds bij voorbaat de tegenwerping: wijs een anderen weg aan om het hierdoor ontstane tekort op de bezuiniging te dekken, te refuteeren. De Schoolraad heeft in zijn adres d.d. 12 Maart 1924 andere bezuinigingswegen aangewezen; bovendien beschikt alleen de Regering over de gegevens, noodig om een wel-berekend en sluitend bezuinigingsplan op het onderwijs samen te stellen. Aan particulieren, die hiervoor de onmisbare gegevens en organen niet bezitten, kan genoemde, tegenwoordig veel gehoorde eisch naar billijkheid niet gesteld worden.

Overgangsbepalingen met het oog op gestorte waarborgsommen, enz. (art. VI van het wetsontwerp). Het Moderamen is erkentelijk voor de opname dezer overgangsbepalingen. De bedoeling hiervan zal echter niet tot haar recht kunnen komen, indien — zooals in het voorstel — gesproken wordt van „voor 1 Juli 1924 in deze wet en in de Leerplichtwet aangebracht wijzigingen”. Immers zal volgens art. IX de wetswijziging niet vóór, maar op 1 Juli 1924 in werking treden.

Ulo- en mulo-scholen. Het Moderamen dringt er nogmaals op aan, den termijn, waarop deze scholen moeten gereorganiseerd worden, te verlengen. Volgens art. 193, 2e lid, der wet moeten deze scholen uiterlijk op 31 December 1925 gesplitst worden. Wel zegt de Mem. van Antw., blz. 5, terecht, dat het splitsen van mulo-scholen niet behoort te leiden tot aanstelling van nieuwe hoorden; immers kunnen de Besturen de de lagere en de ulo-school onder één hoofd plaatsen;

maar de ervaring van eenige jaren heeft geleerd, dat — als men toch tot splitsing moet overgaan — in zeer veel gevallen twee hoofden worden benoemd. Dit leidt dus voor het Rijk tot meerdere kosten.

Zelfs wanneer echter beide scholen onder één hoofd geplaatst worden, blijven het administratief toch altijd twee scholen, waaruit voor de besturen niets dan last voortvloeit: zoo mogen onderwijzers, verbonden aan de lagere school, tijdens de uren, op den lesrooster van hun eigen school vermeld, niet één uur les geven in de klassen der ulo-school, of omgekeerd. Deze vrijheid bezitten de oude 9-klasse mulo-scholen wel; de wetgever legde den Besturen van deze, nit de praktijk opgekomen en tot bloei geraakte, scholen niet onnoodige hinderpalen in den weg.

Om dezelfde reden: vrijheid voor de Gemeente en Schoolbesturen om hun scholen en het onderwijs in te richten naar de behoeften der maatschappij, dringt het Moderamen er op aan, bij deze wetswijziging uit de L.O.-wet weg te nemen het verbod om in de leerjaren beneden het zevende een of meer vakken van het tweede lid van art. 2 te onderwijzen.

Naar de meening van het Moderamen behoort logisch de hypothetische splitsing der oude mulo-scholen voor de vergoeding van Rijk en Gemeente in een lagere en een ulo-(kop-)school ook te gelden voor de vaststelling der schoolgelden.

De afvloeiing van boventallige leerkrachten. De bezuiniging op de salarissen zal verkregen moeten worden door het ontstaan van vacatures, welke niet vervuld mogen worden op kosten van het Rijk. Het Moderamen acht, dat in de voorgestelde regeling deze zwakke plek zit, dat scholen, die veel boventallige onderwijzers bezitten, zich het minst langzaam bij de nieuwe formatie van artikel 28 zullen aansluiten. Aan zekere mulo-school met 50 leerlingen zijn thans 5 leerkrachten werkzaam, d.i. per onderwijzer 10 leerlingen. Voor deze onderwijzers is elke aanleiding om te solliciteeren vervallen; zij zullen aan geen enkele school, waar zij benoemd zouden kunnen worden, een zoo gemakkelijke taak kunnen verkrijgen. De scholen, die het allereerst voor bezuiniging in aanmerking zouden moeten komen, zullen dus in 't algemeen het langst de boventallige onderwijzers houden.

Dit adres is m.i. ten volle waard in zijn geheel in deze rubriek te worden opgenomen.

K. D.

Correspondentie.

B. O. te E. In het volgend nummer zal ik u antwoorden. Hier slechts dit: Kon hetgeen over de christelijkheid van min. C. gezegd is door den beugel, en was de waarschuwing van den heer Kruthof geheel zonder grond?

WIJSBEGEERTE.

In de school der wijsbegeerte.

De norm der waarheid.

(Slot.)

Indien wij erkennen, dat de christelijke wijsbegeerte in het volvoeren van haar taak achtergebleven is bij „de wereld”, dan kan tot verklaring van deze tekortkoming alleen worden aangevoerd het ontbreken van een zekeren prikkel, die bij het zoeken naar wetenschappelijke wijsheid een hoofdfactor is.

De mensch, die de openbaring der bijzondere genade mist, staat in de wereld als een zwerfver, die, bij nadenken, zich angstig eenzaam voelt. Zijn begeerte naar wijsheid is in den diepsten grond verlangen naar vrede, heimwee naar huis. In zijn zoeken naar waarheid drijft hem de onrust, die niet geneest, tenzij de stralen van de absolute Waarheid vallen in zijn hart.

Da Costa vertolkte de droefheid van den wijsheid-loozen mensch in de klassieke woorden:

In diepten verzonken van leed en ellende,
het hart in bedwelmende droomen verward,
door prikkels van onrust, wier bron ik niet kende,
gedreven, gefolterd tot eindlooze smart,
heeft de aarde mij lang in mijn dorheid gedragen,
in morrende wanhoop aan wereld en lot.

Niet bij iedere wijsheidsdorstige ziel groeit het eenzaamheidsgevoel uit tot bewuste wanhoop.

Bij sommigen werkt zelfs de aangeboren begeerte naar wijsheid een vermoeden, die tijdelijk de vlam van den waarheidshartstocht dooft.

De weemoedsvolle, pas gestorven, zanger Adama van Schellema klaagde eens:

Wat zijt gij dan wereld?
Ach, altijd weer
Een beeld van beelden —
Is er niet meer?
Niet meer, dat eenmaal
Voor onze geesten daagt —?
O — gelukkig, die leven
Kan en niet vraagt!

Maar deze zucht is de wensch naar het onmogelijke! Leven en niet-vragen heeft nog nooit een mensch waarachtig gelukkig gemaakt. De sporen van het beeld Gods staan te duidelijk in het menschelijk hart. En naarmate de mensch menschelijk is, blijft hij vragen.

De geschiedenis van de wijsbegeerte is de dramatische geschiedenis van dit vragen!

Waar nu de christen, uit andere bron, van den aanvang heeft wat de wijsgeer zoekt, ontbreekt in hem veelszins het onrustmotief, het gevoel van onvoldaanheid, dat den mensch maakt tot jager naar geluk, tot spoorzoeker van de wijsheid.

Het volk, dat het Woord Gods bezit is het wé-

tende volk. Johannes spreekt de zegevierende taal: „Gij hebt de zalving van den Heilige, en gij weet alle dingen” (1 Joh. 2:20).

Maar al is het gebrek aan wijsgeerigen ijver verklaarbaar, uit oorzaak van het rijk zijn boven de wereld, te verontschuldigen is de laksheid in het zoeken van wasdom in kennis bij den christen nimmer.

En wel om twee redenen.

Eerstelijk, omdat in het gezond geloof óók een prikkel schuilt om alle vermogens tot dieper onderzoek van Gods wereld en werken actief te maken.

Ook voor den christen geldt het woord van Goethe: Verover hetgeen uw eigendom is, om het te bezitten.

Het geloof is wetenschap.

Maar ook: Fides quaerit intellectum, het geloof zoekt wetenschap!

En in de tweede plaats: De christen heeft, bij het zoeken naar wijsheid, één ding vóór op de wereld, namelijk het bezit van de norm der waarheid, waardoor hij voor moedeloosheid wordt bewaard.

In het eindeloos speuren naar wijsheid bleek tot dusver de ongeloovige wijsgeer machteloos om het vaste fundament te vinden, dat het kunstig bouwwerk van zijn systeem dragen kan.

De geschiedenis der wijsbegeerte is de voortdurende tragische illustratie van de, uit het leven gegrepen, gelijkenis, waarin Jezus schildert den dwazen man, die zijn huis op het zand gebouwd heeft. „En de slagregen is nedergevalen, en de waterstromen zijn gekomen, en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen dat huis aangeslagen, en het is gevallen, en zijn val was groot” (Matth. 7:27).

Meermalen staan wij, bij de aanschouwing van de producten der wijsgeerige denkkunst, jaloersch-verbaasd, en, om ons heen ziende vragen wij verlegen: Waar is onze Kant, en onze Hegel? — maar wij vertwijfelen niet. Het heilig-bescheiden woord van Paulus: „Gij ziet uwe roeping, broeders, dat gij niet vele wijzen zijt naar het vleesch, niet vele machtigen, niet vele edelen”, — geldt niet als een testimonium paupertatis (getuigenis van armoede) voor het innerlijk geestesleven.

De apostel zegt tot dezelfde lezers: „Wij spreken wijsheid onder de volmaaktten” (1 Cor. 2:6), en deze wijsheid dient niet slechts tot verzadiging van hen, die hongeren en dorsten naar gerechtigheid, maar biedt ook den grondslag aan allen waarachtigen wetenschappelijken arbeid. Zij geeft antwoord op de groote vraag, waarmee de wijsgeeren van alle eeuwen zich hebben bemoeid en vermoed: Wat is de norm der waarheid?

Hoe diep de „ongeloovige” wijsgeer ook graaft, hoe hoog hij stijgt, hij vindt nergens een andere vastheid, dan die hij ontleent aan zijn eigen subject. Evenmin als hij de aarde verlaten kan, om het heelal te overzien, kan hij uit zijn eigen gedachtengang zich verheffen, om zichzelf objectief te beoordeelen.

De norm der waarheid moet ons gegeven worden door Hem, die de oorsprong der waarheid, de Waarheid zelve, is.

De lezers weten reeds, dat Dr Haitjema aan onze ontkennende christelijke wijsbegeerte den grooten dienst bewezen heeft dit fundamentele punt in zuiver licht te stellen.

Zijn inaugurale rede: „De norm der waarheid”, gehouden bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt in Groningen, 7 Nov. 1923, beteekent een belangrijke stap voorwaarts op den weg van onze wijsgeerige ontwikkeling en wij raden onzen lezers dringend aan, dit klaar en schoon gestyleerde getuigenis zelf te lezen.

Met een bescheidenheid, die den christen-wijsgeer past, kondigt hij den inhoud van zijn rede aan als een bijdrage tot zuivering van de probleemstelling, maar de juiste probleemstelling is ook precies hetgeen wij noodig hebben, zal er van verderen: opbouw onzer christelijke wijsbegeerte sprake kunnen zijn.

Haitjema begint met de vraag: Wat is waarheid? onder de oogen te zien en tracht, op het voorbeeld van Augustinus, de eenheid van het (sinds Kant verscheurde) bewustzijn te zoeken in de waarheidsintuïtie, die, in den grond, aan alle menschelijk denken eigen is.

Tot deze waarheidsintuïtie behoort allereerst het besef van het zijn in tegenstelling met den schijn, maar dan ook het besef, dat de waarheid naar haar objectieve zijde in relatie moet treden met het kennend subject. Waarheid is dus de zeker en zuiver gekende werkelijkheid.

Maar dan blijkt ook, dat een norm der waarheid voor deze zuivere kennis onmisbaar is.

De vóór-Kantiaansche wijsbegeerte zocht deze norm in de objectieve werkelijkheid, met verwaarloozing van het subjectieve element. Het kritisch idealisme zocht de norm uitsluitend in het subject, zonder die ook daár te kunnen grijpen, omdat elke gevondene norm weer wegschuift achter een andere norm, zoodra wij haar willen grijpen.

De tot dusver gekozen wegen moeten dus leiden tot een hopeloos scepticisme.

Haitjema kiest een anderen weg, den éénigen!

*) Uitgegeven bij J. R. Wolters, Groningen.